

Sygn. akt I UK 549/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J. A.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 14 lutego 2018 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w K.
z dnia 29 czerwca 2016 r., sygn. akt III AUa .../15,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. na rzecz J. A. kwotę 240 zł (dwieście czterdzieści złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 22 maja 2015 r., zmienioną decyzją z dnia 8 czerwca 2015 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił wnioskodawcy J. A. prawa do emerytury wobec nieudokumentowania wymaganych 15 lat pracy w warunkach

szczególnych.

Wyrokiem z dnia 17 sierpnia 2015 r. Sąd Okręgowy w G. zmienił decyzję organu rentowego i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od 13 kwietnia 2015 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że organ rentowy uwzględnił wnioskodawcy na dzień 1 stycznia 1999 r. 29 lat i 22 dni okresów składkowych inieskładkowych - w tym 14 lat, 4 miesiące i 10 dni pracy w warunkach szczególnych.

Wnioskodawca w okresach od 1 lutego 1970 r. do 31 lipca 1970 r. oraz od 1 września 1970 r. do 31 października 1970 r. wykonywał stale i w pełnym wymiarze prace w szczególnych warunkach, o których mowa w wykazie A, dziale VIII poz. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm., dalej powoływane jako rozporządzenie), tj. prace kierowców pojazdu gąsienicowego w Państwowym Gospodarstwie Rolnym T. (przy orce, bronowaniu zasiewów, równaniu dróg, przy wykonywaniu prac w zakładowej żwirowni oraz w lesie przy wyciąganiu i układaniu ściętych drzew).

W konsekwencji powyższego, Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury poczynszy od dnia 13 kwietnia 2015 r., tj. od daty złożenia wniosku.

Sąd Apelacyjny w K. wyrokiem z dnia 29 czerwca 2016 r. oddalił apelację organu rentowego od powyższego wyroku, dzieląc ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i jego ocenę prawną. Sąd Apelacyjny zauważył, że państwowe gospodarstwo rolne nie należy do sektora transportowego gospodarki, jednak pod poz. 3 działu VIII wykazu A, obok prac kierowców ciągników wymienione zostały również prace kierowców kombajnów i pojazdów gąsienicowych. W konsekwencji, prawidłowo Sąd pierwszej instancji zaliczył ubezpieczonemu cały sporny okres zatrudnienia w Państwowym Gospodarstwie Rolnym w T.

Organ rentowy zaskarżył ten wyrok skargą kasacyjną, zarzucając mu naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1383 ze zm.; dalej ustawa

emerytalna) w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów „w sprawie pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze”, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przez przyjęcie, że wnioskodawca, wykonując w okresie od 1 lutego 1970 r. do 31 lipca 1970 r. oraz od 1 września 1970 r. do 31 października 1970 r. pracę kierowcy pojazdu gąsienicowego przy pracach polowych, wykonywał - stale i w pełnym wymiarze czasu pracy - pracę w warunkach szczególnych, tj. pracę w transporcie wymienioną w wykazie A dziale VIII, poz. 3 rozporządzenia i legitymuje się ponad 15-letnim okresem pracy w szczególnych warunkach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sprawy o prawo do wcześniejszej emerytury z tytułu prac w szczególnych warunkach stanowią stały element sporów w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. W ostatnim czasie tego rodzaju postępowania koncentrują się na uprawnieniach emerytalnych kierowców ciągników (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, LEX nr 1467147; z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, LEX nr 1797093; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 131/15, LEX nr 2057631; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15, LEX nr 2052411; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15, LEX nr 2080883; z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15, LEX nr 2108499; z dnia 12 października 2016 r., III UK 1/16, niepubl.; z dnia 15 listopada 2016 r., II UK 397/15, LEX nr 2177089; z dnia 26 stycznia 2017 r., III UK 51/16, LEX nr 2258032; z dnia 16 lutego 2017 r., II UK 730/15, LEX nr 2252207; z dnia 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15, LEX nr 2202499).

W judykaturze za dominujący uznaje się pogląd, że w świetle przepisów rozporządzenia (wykazu A i B, stanowiącego załącznik tego aktu) wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo - branżowy (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 czerwca 2008 r., I UK 381/07, LEX nr 494112; z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698 i I UK 24/09, LEX nr 518067; z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638; z dnia 19 maja 2011 r., III UK

174/10, LEX nr 901652; z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12; LEX nr 1415525). Oznacza to, że przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest dowolne, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale jest umiejscowione.

W orzecznictwie przedstawiany jest też pogląd, że zasada stanowiskowo-branżowego charakteru wyodrębnienia prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym nie ma charakteru absolutnego i w szczególnych okolicznościach sprawy można od niej odstąpić. Może się bowiem zdarzyć, że zakład pracy wykonywał także zadania całkowicie odpowiadające innemu działowi gospodarki (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817; z dnia 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817; z dnia 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66), a co za tym idzie, szkodliwość danego rodzaju pracy odpowiada szkodliwości pracy przyporządkowanej do innej branży. Decydujące w tym przypadku znaczenie ma to, czy pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych szkodliwych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu przemysłu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, LEX nr 1439383; z dnia 25 marca 2014 r., I UK 337/13, LEX nr 1458817).

Podsumowując, przełamanie podziału branżowego jest możliwe w oparciu o tożsame warunki pracy, które prowadzą do ziszczenia się wcześniejszego ryzyka emerytalnego. Chodzi więc o narażenie na taką samą ekspozycję czynników szkodliwych jak zatrudnieni w transporcie kierowcy ciągników i innych pojazdów transportowych, co determinuje ocenę warunków pracy jako szczególnych w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej. W tym kontekście odmowa zakwalifikowania pracy traktorzysty (kierowcy ciągnika rolniczego) w trakcie prac polowych jako wykonywanej w szczególnych warunkach odpowiada rozumieniu

tych przepisów przedstawionemu już wcześniej w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. przywołane wyżej wyroki: z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13; z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15; z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15; z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15 oraz z dnia 15 listopada 2016 r., II UK 397/15; z dnia 16 grudnia 2016 r., II UK 512/15). Nie jest zatem trafne stanowisko Sądu drugiej instancji, wiążące możliwość kwalifikacji pracy traktorzysty przy pracach polowych do pracy w warunkach szczególnych z tym, że z pracami polowymi wiąże się szereg czynności transportowych. Pomija ono bowiem najistotniejszy element, a mianowicie brak tożsamości szkodliwych czynników, które występują przy pracach polowych i przy pracach w transporcie

Należy jednak zwrócić uwagę na ewolucję branżowych zestawień stanowiskowo-branżowych. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia (Dz.U. z 1956 r. Nr 39, poz. 176), obowiązujące od dnia 1 lipca 1956 r. do dnia 31 grudnia 1979 r., posługiwało się inną systematyką branż i kwalifikacji prac. Dział XV Żegluga, komunikacja i łączność stanowił odpowiednik obecnie obowiązującego działu VIII w transporcie i łączności. W tym dziale nie wymieniono prac kierowców ciągników, kombajnów czy pojazdów gąsienicowych, czy też prac kierowców samochodów ciężarowych. Natomiast dział XVII rolnictwo i leśnictwo do omawianych prac zaliczał: traktorzystów (poz. 1), drwali (poz. 2).

Od dnia 1 stycznia 1980 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz.U. z 1979 r. Nr 13, poz. 86). Dokonało ono zmian w systematyce branż. Po pierwsze, oddzielono rolnictwo i leśnictwo, pozostawiając w tym ostatnim sektorze drwali (poz. 1) oraz dodając w tej części poz. 2 (prace przy zrywce i wywózce drewna z lasu). Wyodrębniono nowy dział X w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym, lecz w nim nie umieszczono już traktorzystów. Jednocześnie zmodyfikowano zakres działu VIII, tytułując go w „transporcie i łączności”, a wśród prac zaliczonych do pierwszej kategorii zatrudnienia wymieniono: ciężkie prace załadunkowe i wyładunkowe oraz przeładunek materiałów sypkich, pylistych, toksycznych, żrących lub parzących w transporcie (poz. 1), prace kierowców samochodów ciężarowych o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony, specjalizowanych,

specjalistycznych (specjalnych), pojazdów członowych i ciągników samochodowych balastowych, autobusów o liczbie miejsc powyżej 15, samochodów uprzywilejowanych w ruchu w rozumieniu przepisów o ruchu na drogach publicznych, trolejbusów i motorniczych tramwajów (poz. 2) i prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych (poz. 3). Aktualnie obowiązujące rozporządzenie zachowało tożsamą systematykę w dziale VIII transport i łączność. Faktycznie dzieli się ono na prace w transporcie (poz. od 1 do poz. 17) i łączności (poz. 18 do poz. 22).

W tym aspekcie należy zwrócić uwagę na czynnik temporalny. W pierwszej kolejności wskazać należy na § 9 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia. Zgodnie z tym przepisem pracownicy, którzy z tytułu zaliczenia ich pracy do pierwszej kategorii zatrudnienia nabyli uprawnienia na podstawie przepisów obowiązujących przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, zachowują te uprawnienia. Identyczne brzmienie (tyle że w § 19) przewiduje obecnie obowiązujące rozporządzenie.

Zgodnie z art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej, wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. W uchwale składu siedmiu sędziów z 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243) Sąd Najwyższy przyjął, że za przepisy dotychczasowe należy uważać przepisy powołanego rozporządzenia Rady Ministrów wydanego na podstawie upoważnienia zawartego w art. 55 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Ustawa ta utraciła moc na podstawie art. 195 pkt 5 ustawy emerytalnej i z dniem wejścia w życie tej ostatniej ustawy - 1 stycznia 1999 r. - odpadła wskazana wyżej delegacja ustawowa dla Rady Ministrów. Ustawa emerytalna nie zawiera analogicznego upoważnienia, zatem przepis art. 194 stanowiący, że do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w ustawie pozostają w mocy przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustaw dotychczasowych, nie jest podstawą prawną zachowania mocy obowiązującej powołanego rozporządzenia. Zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy odesłanie do przepisów dotychczasowych, sankcjonujących obowiązywanie rozporządzenia,

można odnosić tylko do tych przepisów rozporządzenia, które regulują materię określoną w przepisie ustawy, a więc wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk, oraz warunki, na jakich osobom wykonującym te prace przysługuje prawo do emerytury. Zachowały zatem moc przepisy § 4-8a określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przepisy § 9-15 określające wiek emerytalny i warunki przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze, a ponadto przepis § 3 określający ogólny wymagany okres zatrudnienia oraz przepis § 2 ust. 1 stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego (wyroki: z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 215/09, LEX nr 889728; z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 219/09, LEX nr 590248; z dnia 17 maja 2012 r., I UK 399/11, LEX nr 1211140; z dnia 27 lipca 2012 r., I UK 82/12, LEX nr 1250576; z dnia 5 dnia czerwca 2013 r., III UK 87/12, LEX nr 1555712) przyjmuje się, że w uchwale tej nie wykluczono obowiązywania § 19 ust. 2 rozporządzenia. Podkreślono, że, po pierwsze, brak w argumentacji uchwały jakiegokolwiek odniesienia się do tego przepisu, podobnie jak zresztą do ust. 1 § 19, a przecież nie ma wątpliwości, że ten ostatni przepis, stanowiąc, że przy ustalaniu okresów pracy, o których mowa w § 2, uwzględnia się również okresy takiej pracy (służby), wykonywanej przed dniem wejścia w życie rozporządzenia, również wchodzi w materię objętą przepisem art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej. Po drugie i najistotniejsze, również i ust. 2 § 19 odnosi się do ustawowego odesłania. Przez zagwarantowanie zachowania dotychczasowych uprawnień rozszerza on katalog prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4. Innymi słowy, jest to przepis, który wskazuje rodzaje prac uznawanych za prace w szczególnych warunkach (oprócz tych wymienionych w wykazach A i B) i są nimi prace dotychczas zaliczone do I kategorii zatrudnienia.

Jak wynika z podstawy faktycznej zaskarżonego wyroku, sporne w niniejszej sprawie są okresy od 1 lutego 1970 r. do 31 lipca 1970 r. oraz od 1 września

1970 r. do 31 października 1970 r., co do których ustalono, że wnioskodawca wykonywał stale i pełnym wymiarze czasu pracy pracę kierowcy rolniczego ciągnika gąsienicowego (pracę traktorzysty), zaliczaną do I kategorii zatrudnienia według rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do kategorii zatrudnienia. Praca ta, przy uwzględnieniu § 9 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia, mieści się w rozszerzonym na podstawie § 19 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze katalogu prac wykonywanych w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4. Z tych względów zaskarżony wyrok należy uznać za odpowiadający prawu.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto na mocy art. 98 k.p.c. w związku z § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1804 ze zm.).

kc